

Zemřel prof. MUDr. Vladimír Vonka, DrSc. (31. 7. 1930 – 20. 6. 2025)

Na začátku léta jsme se rozloučili s profesorem Vladimírem Vonkou, lékařem a virologem, s výjimečnou vědeckou osobností světového věhlasu v oblasti virologie a imunologie infekčních a nádorových onemocnění, ale též s charismatickou osobností pevných životních postojů, noblesy a laskavé autority. Vladimír Vonka se pro virologii narodil, vzešel ze slavné pražské mikrobiologické školy profesora Františka Patočky a po krátké klinické praxi na infekčním oddělení Nemocnice v Ústí nad Labem se vrátil domů do Prahy, aby se připojil k mimořádně úspěšnému týmu virologů a epidemiologů (Dimitrij Slonim, Karel Žáček, Ervin Adam, Vilém Škovránek) vyvíjejících v tehdejší Československu inaktivovanou Salkovu a poté i živou Sabinovu vakcínu proti dětské poliomyelitidě.

Vladimír Vonka získal své virologické ostruhy v laboratoři Karla Žáčka na Bulovce. Tam se také ujistil, že virologie bude jeho láska na celý život. Naplňovat badatelské sny a plány mu umožnil nejprve Výzkumný ústav imunologický, který se posléze sloučil s výrobním Ústavem sér a očkovacích látek, institucí na svoji dobu v mnoha směrech pozoruhodnou, která bohužel nepřežila transformaci českého průmyslu na počátku 90. let. Profesor Vonka přešel tehdy s celým svým oddělením experimentální virologie do Ústavu hematologie a krevní transfuze, aby zde pokračoval v úspěšném díle onkologicky orientovaného virologického výzkumu. Vladimír Vonka dokázal svým entusiasmem a nasazením pro vědeckou práci, svojí pílí a talentem vybudovat mezinárodně respektovaný vědecký program, dokázal to v čase minulého režimu, aniž by k tomu potřeboval tradiční akademické prostředí, a co je podstatné, aniž by si zadal s režimem. Pracovat „u Vonků“ bylo někdejší virologickou komunitou nesmírně ceněno. Vladimír Vonka vždy dbal o publikování výsledků výzkumných projektů ve špičkových vědeckých časopisech, což nebývalo v tehdejší realitě československé vědy zdaleka běžné. Právě tak se zrodil a udržoval jeho věhlas a věhlas žáků Vonkovy školy experimentální virologie.

Životní směřování virologa Vladimíra Vonky k nádorové problematice a k otázkám možné virové etiologie některých nádorových onemocnění mělo svůj počátek v samém závěru úspěšného programu POLIO s vymýcením dětské obrny v Československu na počátku 60. let minulého století. Přestože značnou pozornost věnoval spolu s částí své laboratoře též výzkumu, vývoji a inovacím chřipkové vakcíny, hlavním tématem se mu na dlouhou dobu staly herpetické viry s onkogenním potenciálem. Začalo to spoluprací s virologem a epi-

demiologem prof. J. Melnickem (Baylor College, USA) na výzkumu cytomegaloviru a viru Epsteina a Barrové. Období normalizace v 70. letech minulého století bohužel zcela vyloučilo pokračovat ve spolupráci s předními americkými laboratořemi, a tak se Vladimír Vonka a jeho oddělení experimentální virologie zaměřilo na další výzvu, kterou bylo potvrzení genitálního viru herpes simplex (HSV2) jako původce karcinomu děložního čípku. Řešením byla rozsáhlá epidemiologická studie uskutečněná ve spolupráci s gynekologickým pracovištěm prof. Jiřího Kaňky. Výsledky této rozsáhlé studie přesvědčivě vyvrátily proti původnímu očekávání hypotézu o příčinném vztahu mezi HSV2 a nádorovým onemocněním a způsobily prvotní velké zklamání autorů studie. Současně však doslova uvolnily cestu k rychlému potvrzení papillomavirového původu tohoto zhoubného onemocnění a k rychlému vývoji spolehlivé vakcíny německým virologem prof. Haraldem zur Hausenem. Počáteční zklamání Vladimíra Vonky se však záhy změnilo v radost z jednoho z nejvýznamnějších počínů za jeho dosavadní vědeckou dráhu. Okolnostmi vynucené přemístění Vonkova oddělení do Ústavu hematologie a krevní transfuze mělo mimo jiné pozitivní dopad pro přirozené pokračování onkologické mise virologického pracoviště Vladimíra Vonky. V této druhé etapě jeho vědeckého počínání se mohl společně se svým týmem již plně zaměřit na problematiku studia onkogenního potenciálu papillomavirů, molekulárních a buněčných mechanismů jejich kancerogeneze, jakož i na teoretické otázky genové terapie nádorových onemocnění a hledání originálních cest pro vývoj protinádorových DNA vakcín. Zkušenosti z této oblasti zúročil Vladimír Vonka se svým týmem i ke zdokonalení přístupů při imunoterapii chronické myeloidní leukemie, onemocnění nevirového původu. Vladimíru Vonkovi dopřál osud těšit se prakticky až do poslední chvíle z nesmírně vzrušující badatelské práce, ta spočívala mimo jiné v hledání nových přístupů genetické terapie nádorových onemocnění a ve vymýšlení nových DNA protinádorových vakcín, jejich designu a užití.

Po pádu komunismu v roce 1989 nebylo překvapením, že se profesor Vladimír Vonka jako uznávaná vědecká autorita stal jedním ze zakladatelů Učené společnosti České republiky a posléze i zakládajícím členem České lékařské akademie. Vladimír Vonka byl prototypem učenice, hloubavé bytosti, hledající rozumem vysvětlitelné vztahy v přírodních, humanitních a společenských vědách. Ostatně právě příčinnost nejenom v medicíně se stala přímo jeho filozofickým tématem.

Byl velkou renesanční osobností navíc s pedagogickým darem srozumitelného vysvětlování složitých jevů. Mnozí našli inspiraci pro vědeckou dráhu v mimořádně zdařilé knize Vladimíra Vonky a jeho přítele Jana Závady *Záhada rakoviny* (nakladatelství Mladá fronta, 1984). Profesor Vladimír Vonka byl vlídnou a zároveň náročnou autoritou, jakou je štěstí v životě potkat – zejména pro mladého člověka. Byl tou charismatickou bytostí, která se mladým adeptům vědy stávala příkladem a morálním vzorem.

S profesorem Vladimírem Vonkou odešla mimořádná osobnost člověka a vědce, která zůstane natrvalo zapsaná nejenom v našich vzpomínkách, ale i v samotném dědictví moderní virologie a onkologie.

Libor Grubhoffer

Biologické centrum Akademie věd České republiky

Text příspěvku byl publikován se souhlasem redakce časopisu Central European Journal of Public Health.